

Генрик Ибсен

Ляльковий дім

*Часть сборника
Ляльковий дім (збірник)*

Генрик Ибсен
Ляльковий дім

«Фолио»

1879

Ибсен Г.

Ляльковий дім / Г. Ибсен — «Фолио», 1879

Генрік Ібсен (1828–1906) – знаменитий норвезький драматург, поет і публіцист, один із засновників європейської «нової драми». Новаторство Ібсена найбільш яскраво виразилося в найвідомішій його п'єсі «Ляльковий дім». У центрі уваги її – драма молодої жінки, матері, яка наважилася на крутий поворот у своїй долі, коли вона усвідомила, що її сімейне щастя – лише ілюзія, заснована на брехні і егоїзмі. Колись Нора пішла на злочин заради близької людини в надії, що її зрозуміють і пробачать, і помилилася. Нора йде, розуміючи, що прирікає себе на самотність, але вона не в силах більше грати роль щасливої господині «лялькового будинку».

© Ибсен Г., 1879

© Фолио, 1879

Содержание

Дія перша	6
Кінець ознайомительного фрагмента.	16

Генрік Ібсен

Ляльковий дім

ДІЙОВІ ОСОБИ

Адвокат Гельмер.
Нора, його дружина.
Доктор Ранк.
Фру Лінне.
Приватний повірений Кrogstad.
Троє маленьких дітей Гельмерів.
Анна-Марія, їхня нянька.
Хатня служниця Гельмерів.
Посланець.

Дія відбувається в домі Гельмерів.

Дія перша

Затишна кімната, обладнана зі смаком, але недорогими меблями. У задній стіні двоє дверей: ті, що праворуч, ведуть до передпокою, ті, що ліворуч, – до кабінету Гельмера. Між тими дверима стоїть піаніно. Посередині лівої бокової стіни двері, а ближче до авансцени вікно. Біля вікна круглий стіл із стільцями й канапка. У правій боковій стіні, трохи далі у глибину, також двері, а ближче до авансцени – кахляна груба, біля неї кілька стільців і крісло-гойдалка. Між; грубою і цими боковими дверима стоїть столик. На стінах гравюри. Етажерка з порцеляновими фігурками та іншими дрібничками. Невелика шафа з книжками в дуже гарних палітурках. На підлозі килим, у грубі палиться. Зимовий день.

У передпокої лунає дзвінок, ледь пізніше чути, як відчиняються двері. До кімнати, весело музикаючи, заходить Нора. Вона у верхньому вбранні й несе цілий оберемок пакунків, які складає на стіл під правою стіною. Двері до передпокою вона не зачиняє, і там видно посланця, що приніс ялинку та кошика й саме віддає їх служниці, яка їм відчиняла.

Нора. Добре заховай ялинку, Гелено. Не треба, щоб діти бачили її до вечора, доки вона не буде прикрашена. *(До посланця, виймаючи гаманець.)* Скільки?

Посланець. П'ятдесят ере.

Нора. Ось крона. Ні, здачі не треба.

Посланець дякує і виходить. Нора зачиняє двері, вдоволено усміхаючись, роздягається. Потім витягає з кишені торбинку з мигдалевими тістечками і кілька з'їдає. Тоді обережно підходить до дверей кабінету свого чоловіка і прислухається.

Так, він удома. *(Іде до столу, знов музикаючи.)*

Гельмер *(зі свого кабінету)*. Це що, ластівка щебече?

Нора *(розгортаючи пакунки)*. Ластівка.

Гельмер. То білочка там шурхотить?

Нора. Вона!

Гельмер. Коли ж білочка повернулася?

Нора. Щойно. *(Ховає торбинку з тістечками до кишені і витирає рота.)* Іди сюди, Торвальде, глянь, чого я накупила.

Гельмер. Підожди, не заважай. *(Трохи згодом відчиняє двері і з пером у руці заглядає до кімнати.)* Кажеш, накупила? Оце стільки? То моя марнотратка знов ходила сіяти грішми?

Нора. Але ж, Торвальде, ми справді можемо дозволити собі таке. Це ж перше Різдво, коли нам не треба ошадити.

Гельмер. Та не можемо й тринькати гроші.

Нора. Ні, Торвальде, тепер трішки можемо. Хіба не правда? Тільки трішечки. Тобі ж тепер призначили велику платню, ти зароблятимеш дуже багато.

Гельмер. Так, із нового року. Але отримаю я гроші аж через три місяці.

Нора. Нічого, можна тим часом позичити.

Гельмер. Норо! *(Підходить до неї і жартівливо смикає її за вухо.)* Знов у тобі легковажність бере гору. Даймо, що я сьогодні позичу тисячу крон, ти витратиш їх на свята, а в новорічний вечір мені на голову впаде черепиця з даху, і кінець.

Нора *(кладає йому руку на плече)*. Ох, не кажи такого страхіття.

Гельмер. А якби таке сталося, що тоді?

Нора. Якби сталося таке лихо, то мені було б байдуже, є в мене борги чи немає.

Гельмер. Ну, а людям, у яких я позичав?

Нора. Людям? Що мені до них? Вони ж чужі.

Гельмер. Норо, Норо, ти жінка жінкою! Та киньмо жарти, ти знаєш мої погляди на це. Жодних боргів! Ніколи не позичати! На домашнє вогнище, засноване на позичках і боргах,

лягає якась негарна тінь залежності. Ми мужньо трималися досі, то протримаємося й ще трохи, вже недовго.

Нора (*відходить до груби*). Що ж, як хочеш, Торвальде.

Гельмер (*іде за нею*). Ну от, моя ластівка вже опустила крильця. Хіба ні? Білочка насупилась. (*Витягає гаманця*.) Норо, як ти гадаєш, що в ньому?

Нора (*швидко обертається*). Гроші!

Гельмер. На. (*Подає їй кілька асигнацій*.) Господи, чи я не знаю, скільки треба видатків на Різдво.

Нора (*рахує*). Десять, двадцять, тридцять, сорок. О, дякую, Торвальде, тепер мені стане надовго.

Гельмер. Та вже подбай, щоб їх справді стало надовго.

Нора. Подбаю. Але ходи сюди, я покажу тобі, що я накупила. І так дешево! Глянь, ось новий костюмчик Іва-рові й шабля. Ось коник і трубка Бобові. А для Емі ось лялька з ліжечком, простенькі, та вона однаково швидко їх поламає. А тут іще крам на сукні і фартухи служницям. Старій Анні-Марії треба було б купити щось більше.

Гельмер. А що в цьому пакунку?

Нора (*вигукує*). Ні, Торвальде, цього тобі до вечора не можна бачити!

Гельмер. Ну добре, але скажи мені, моє рідне тринькало, що ти собі набачила?

Нора. Ет, мені не треба нічого.

Гельмер. Звичайно, треба. Назви щось не дуже дороге, що б ти найдужче хотіла мати.

Нора. Ні, мені справді нічого не треба. А втім, послухай, Торвальде...

Гельмер. Ну?

Нора (*перебирає гудзики на його піджаку й не дивиться на нього*). Як ти вже хочеш щось подарувати мені, то дай мені... дай мені...

Гельмер. Ну, кажи.

Нора (*швидко*). То дай мені грошима. Скільки можеш. А я потім, за кілька днів, купила б собі щось за них.

Гельмер. Але ж, Норо...

Нора. Ох, я дуже прошу тебе, любий, послухай мене. Я загорнула б гроші в гарний золотий папір і почепила б на ялинку. Хіба так не було б весело?

Гельмер. Як звуть тих щебетух, що завжди сіють грішми?

Нора. Та знаю, знаю, марнотратками, можеш мені не нагадувати. Але зробимо так, як я кажу, тоді я матиму час подумати, що мені найпотрібніше. Хіба це не розважно? Кажи?

Гельмер (*усміхаючись*). Певне, що так, тобто якби ти могла притримати ці гроші і справді щось купити за них собі. А то вони підуть на хатні потреби і на всякі непотрібні речі, і мені знов доведеться трусити гаманцем.

Нора. Ох, Торвальде...

Гельмер. Так воно є, любя моя Норо. (*Обіймає її за стан*.) Моя пташка чарівна, але потребує силу-силенну грошей. Чоловікові неймовірно дорого обходиться така пташка.

Нора. Фе, не кажи такого! Я ж заощаджую, скільки можу.

Гельмер (*сміється*). Це правда. Скільки можеш. Але ж ти зовсім не можеш.

Нора (*мукає і вдоволено усміхається*). Гм. Якби ти знав, Торвальде, скільки в нас, ластівок та білочок, усяких видатків.

Гельмер. Ти дивачка, серденько. Достоту як твій батько. Кидаєшся на всі боки, щоб добути грошей, а коли вже їх маєш, то вони вмент прослизують крізь пальці, і ти ніколи не знаєш, на що їх витратила. Що ж, треба сприймати тебе такою, як ти є. Це вже у крові. Так, так, це спадкове, Норо.

Нора. Ох, я б хотіла успадкувати від батька якнайбільше рис.

Гельмер. А я б не хотів, щоб ти була інша, ніж ти є, моя мила щебетушко. Але слухай, щось тут не те... Ти сьогодні якась така... така... як би це сказати?... У тебе такий підозрілий вигляд...

Нора. Невже?

Гельмер. Справді. Ану глянь мені у вічі.

Нора (*дивиться на нього*). Ну?

Гельмер (*свариться пальцем*). Ласунка часом сьогодні не бенкетувала в місті?

Нора. Ні, що тобі спало на думку?

Гельмер. Чи ласунка не забігала до цукерні?

Нора. Ні, далекі, Торвальде...

Гельмер. І не скуштувала варення?

Нора. Та де там.

Гельмер. І навіть не похрумкала мигдалевих тістечок?

Нора. Ні, Торвальде, запевняю тебе...

Гельмер. Ну, ну, не хвилюйся, я, звичайно, тільки жартую...

Нора (*іде до столика праворуч*). Мені б і на думку не спало чинити всупереч тобі.

Гельмер. Так, я знаю, ти ж дала мені слово... (*Підходить до неї*.) Ну, нехай, тримай при собі свої маленькі різдвяні секрети, люба моя Норо. Вони однаково виявляться сьогодні ввечері, коли ми засвіtimo ялинку.

Нора. Ти не забув запросити доктора Ранка?

Гельмер. Забув. Та нічого, він же й так вечеряє в нас. Зрештою, я його запрошу, коли він прийде сюди перед обідом. Доброго вина я замовив. Ти не повіриш, Норо, як я радію сьогоднішньому вечорові.

Нора. І я також. А як радітимуть діти, Торвальде!

Гельмер. Ох, як приємно відчувати, що ти досяг порядного, забезпеченого становища, що маєш солідну платню. Правда ж, приємно думати про це?

Нора. О, дивовижно!

Гельмер. Ти пам'ятаєш торішнє Різдво? Ти цілих три тижні перед тим замикалася ввечері в себе і до пізньої ночі робила квітки на ялинку та інші прикраси, хотіла ними нас здивувати. То був найнудніший час у моєму житті.

Нора. А мені зовсім не було нудно.

Гельмер (*усміхаючись*). Та користі з того було дуже мало.

Нора. Ти знов узявся дражнити мене тим. Що я могла вдіяти, як зайшов кіт і пороздирав усе на клапті?

Гельмер. Звичайно, нічого не могла вдіяти, сердешна моя Норо. Головне, що ти щиро хотіла потішити нас. Але добре, що та скрута вже минула.

Нора. Так, просто чудово!

Гельмер. Не треба вже буде ні мені сидіти самому й нудитися, ні тобі натужувати свої милі оченята і трудити тендітні ручки.

Нора (*плече в долоні*). Справді, Торвальде, більше не треба буде. О, як радісно чути такі слова! (*Бере його під руку*.) Тепер я скажу тобі, як я хочу облаштувати наше помешкання. Тільки-но скінчаться свята...

У передпокої чути дзвінок.

Ох, дзвонять. (*Трохи прибирає в кімнаті*.) Хтось, мабуть, прийшов. Шкода.

Гельмер. Якщо хтось у гості, мене немає вдома.

Служниця (*у дверях*). Пані, прийшла якась дама.

Нора. То проси її зайти.

Служниця (*до Гельмера*). І доктор також.

Гельмер. Він пішов просто до мене?

Служниця. Так, до вас.

Гельмер іде до свого кабінету. Служниця заводить до кімнати фру Лінне, вбрану по-дорожньому, і зачиняє за нею двері.

Фру Лінне (*несміливо, трохи нерішуче*). Добрий день, Норо.

Нора (*невпевнено*). Добрий день...

Фру Лінне. Мабуть, ти не пізнаєш мене?

Нора. Та не знаю... Ні, здається... (*Вигукує.*) Що? Кристина? Невже це ти?

Фру Лінне. Я.

Нора. Кристина! А я тебе не впізнала! Та й як я могла... (*Тихіше.*) Ти так змінилася, Кристино!

Фру Лінне. Ще б пак. За дев'ять чи десять років...

Нора. Невже ми так довго не бачилися? Ото час біжить. А останні вісім років таки були щасливі. То ти приїхала до нашого міста? Зважилася взимку на таку далеку подорож! Не злякалася!

Фру Лінне. Щойно приїхала пароплавом.

Нора. Звичайно, щоб розважитися на свята. О, чудово! Як нам буде весело! Але роздягнися. Тобі ж не холодно? (*Допомагає їй.*) Ну от. Сядьмо собі гарненько тут біля груби. Ні, сідай у крісло! А я – у крісло-гойдалку. (*Бере її за руки.*) О, тепер ти така на вигляд, як була колись, то тільки в першу мить мені здалося... хоч ти все-таки блідіша, Кристино... і, може, трохи схудла.

Фру Лінне. І дуже, дуже постарілася, Норо.

Нора. Мабуть, так, але не дуже, тільки ледь-ледь. (*Раптом похоплюється і далі камене поважно.*) Та що це я сиджу й дурне базікаю, а важливе випало з голови! Вибач мені, любя, дорога Кристино!

Фру Лінне. Ти про що, Норо?

Нора (*стиха*). Ти ж овдовіла, Кристино.

Фру Лінне. Так, три роки тому.

Нора. Знаю, я читала в газеті. Ох, повір, я стільки разів тоді збиралася написати тобі, та все відкладала, все щось заважало.

Фру Лінне. Дорога Норо, я дуже добре розумію тебе.

Нора. Ні, Кристино, це гидко з мого боку. А ти, сердешна, за весь час стільки пережила. І він не залишив тобі жодних засобів на життя?

Фру Лінне. Ні.

Нора. І дітей не залишив?

Фру Лінне. Ні.

Нора. Отже, нічого?

Фру Лінне. Нічого. Навіть жалю і туги, щоб жити ними пам'ять.

Нора (*недовіжливо дивиться на неї*). Кристино, як таке може бути?

Фру Лінне (*гірко сміється і гладить Нору по голові*). Часом буває, Норо.

Нора. Зовсім сама. Як тобі, мабуть, було тяжко. Я маю троє чудових дітей. їх саме немає тут, вони гуляють надворі з нянькою. Але розкажи мені все про себе.

Фру Лінне. Ні, ні, краще розкажуй ти.

Нора. Ні, спершу ти. Сьогодні я не хочу бути егоїсткою. Сьогодні я хочу думати тільки про твої справи. Та одне все-таки скажу. Ти знаєш, яке велике щастя нам випало цими днями?

Фру Лінне. Ні. Яке?

Нора. Уяви собі, мій чоловік стане директором Акціонерного банку.

Фру Лінне. Твій чоловік? Як пощастило!

Нора. Так, неймовірно пощастило. Адвокатська праця не дає твердого заробітку, а надто як берешся тільки за чисті, чесні справи. Торвальд, певна річ, за інші ніколи й не брався, і я

була цілком згодна з ним. Тож розумієш, які ми раді! Він обійме посаду вже з нового року і буде отримувати велику платню й великі відсотки. Тоді ми зможемо жити зовсім інакше, як жили досі, – так, як самі захочемо. Ох, Кристино, яка я щаслива! Бо ж чудово мати багато грошей і нічим не журитися. Правда?

Фру Лінне. Так, звичайно, чудово мати все необхідне.

Нора. Не тільки необхідне, а й багато-багато грошей!

Фру Лінне (*усміхається*). Норо, Норо, ти й далі така сама легковажна? У школі ти була великою марнотраткою.

Нора (*стиха сміється*). Торвальд і тепер так каже. (*Сварить пальцем.*) Але «Нора, Нора» не така вже й навіжена, як вам здається. Нам справді не так жилося, щоб я могла тринькати гроші. Нам обом доводилося працювати.

Фру Лінне. І тобі?

Нора. Так, я робила різні дрібниці, вишивала, плела, гаптувала тощо. (*Рвучко встає.*) Ти ж бо знаєш, що Торвальд залишив працю в міністерстві, коли ми одружилися. Не мав ніяких надій на підвищення, а йому треба було заробляти більше, ніж доти. Але першого року він страшенно перевтомлювався. Йому доводилося брати всяку додаткову роботу, ти ж розумієш, і він працював з ранку до пізнього вечора. Зрештою він не витримав і захворів, хвороба була смертельна, й лікарі сказали, що йому необхідно поїхати на південь.

Фру Лінне. Чула. Ви, здається, пробули цілий рік в Італії?

Нора. Так. Повір, що нам нелегко було зрушити з місця. Івар тоді щойно народився. Але, звичайно, довелося їхати. Яка то була дивовижна подорож! І вона врятувала Торвальдові життя. Та скільки це коштувало, Кристино!

Фру Лінне. Уявляю собі.

Нора. Тисячу двісті спецій-далерів.¹ Чотири тисячі вісімсот крон. Купу грошей.

Фру Лінне. Справді багато, але принаймні велике щастя, що вони знайшлися.

Нора. Скажу тобі, що їх нам дав батько.

Фру Лінне. Он що. Здається, він десь тоді й помер.

Нора. Так, Кристино, тоді. І подумай, я не могла поїхати й доглянути його. Я от-от мала народити Івара і повинна була доглядати тяжко хворого Торвальда. Сердешний батько! Я так його любила, Кристино. Це найбільше горе, якого я зазнала, відколи вийшла заміж.

Фру Лінне. Я знаю, ти його дуже любила. І ви зразу поїхали до Італії?

Нора. Так, ми ж бо вже мали гроші, і лікарі квапили нас. Тож через місяць ми поїхали.

Фру Лінне. І твій чоловік повернувся цілком здоровий?

Нора. Здоровий-здоровісінкий.

Фру Лінне. А... доктор?

Нора. Себто?

Фру Лінне. Здається, служниця сказала, ніби той пан, що прийшов разом зі мною, – доктор.

Нора. Так, то доктор Ранк, але він прийшов не лікувати, він наш найближчий приятель і принаймні раз на день навідується до нас. Ні, Торвальд відтоді ніколи не хворів. І діти жваві й здорові, і я так само. (*Схоплюється і плече в долоні.*) Господи Боже, Кристино, як гарно жити і почувати себе щасливою!.. Але ж це казна-що... Я говорю тільки про себе. (*Сідає на стільчик біля фру Лінне і кладе руки їй на коліна.*) Не сердься на мене!.. Скажи, то правда, що ти не любила свого чоловіка? Чого ж ти вийшла за нього заміж?

Фру Лінне. Тоді ще була жива моя мати, але хворіла, вже не вставала з ліжка. А крім того, мені ще треба було піклуватися про своїх двох менших братів. Тож я подумала, що було б нерозважно відмовити йому.

¹ Спецій-далери – крупна норвезька монета кінця XIX століття.

Нора. І, мабуть, слушно. То він був тоді заможний?

Фру Лінне. Думаю, що досить заможний. Але його підприємство не було надійне, і коли він помер, то все розвалилося, нічого не лишилось.

Нора. І що?...

Фру Лінне. І мені довелося перебиватися дрібною торгівлею, уроками й усім, що траплялося. Ці останні три роки були для мене суцільним робочим днем, без перепочинку. Тепер усе скінчилося, Норо. Моїй бідолашній матері вже не потрібна допомога, вона вже відійшла в інший світ. І хлопцям також не потрібна, вони повлаштовувалися і вже можуть самі себе забезпечити.

Нора. То тепер тобі полегшало на душі...

Фру Лінне. Не сказала б, я відчуваю тільки бездонну порожнечу. Нема для чого жити. *(Схвильовано підводиться.)* Тому я не витримала в тому закутку. Тут, мабуть, буде легше знайти, до чого взятися і чим заповнити свої думки. Аби тільки пощастило отримати якесь постійне місце, якусь канцелярську працю...

Нора. Ох, Кристино, це така стомлива праця, а ти й так уже виснажена. Тобі було б краще поїхати кудись на купелі.

Фру Лінне *(підходить до вікна)*. Я, Норо, не маю батька, щоб дав мені грошей на дорогу.

Нора *(підводиться)*. Ох, не гнівайся на мене!

Фру Лінне *(підходячи до неї)*. Люба Норо, ти не гнівайся на мене. В моєму становищі найгірше те, що в душі осідає багато гіркоти. Працювати нема для кого, а однаково доводиться кидатися на всі боки. Адже треба якось жити, от і стаєш егоїсткою. Коли ти розповіла мені про щасливі зміни у вашому становищі, то, повіриш, я зраділа не так за вас, як за себе.

Нора. Себто як? О, вже знаю, ти подумала, що Торвальд міг би щось зробити для тебе.

Фру Лінне. Саме так я й подумала.

Нора. І зробить, Кристино. Покладися на мене. Я візьмуся до цієї справи так делікатно, обережно, розповім про неї так гарно, що йому самому захочеться полегшити твоє життя. Ох, я від щирого серця бажаю прислужитися тобі.

Фру Лінне. Дуже мило з твого боку, Норо, що ти так перейнялася моєю справою, тим більше мило, що сама ти мало знайома з життєвими труднощами й турботами.

Нора. Я?... Я мало знайома?...

Фру Лінне *(сміється)*. Ну, певне, боже мій... Вишивання, гаптування і що там іще... Ти дитина, Норо.

Нора *(гордо підносить голову й ходить по кімнаті)*. Дарма ти розмовляєш зі мною так зверхньо.

Фру Лінне. Хіба?

Нора. Ти така, як інші. Ви всі думаєте, що я не здатна на щось справді вагоме...

Фру Лінне. Ну, що ти...

Нора. Що я не зазнала ніяких прикрощів у цьому гіркому світі.

Фру Лінне. Але ж, люба Норо, ти сама щойно розповіла мені про ті свої прикрощі.

Нора. Ет, то дрібниці. *(Стишує голос.)* Я не розповіла тобі про головне.

Фру Лінне. Про головне? Про що саме?

Нора. Ти гордуєш мною, Кристино, а дарма. Ти пишаєшся і тішишся тим, що важко й довго працювала задля матері.

Фру Лінне. Я ніким не гордую. Але я справді пишаюся і тішуся тим, що мені судилося полегшити матері її останні роки життя.

Нора. І ти також пишаєшся тим, що зробила для своїх братів?

Фру Лінне. Мені здається, я маю на це право.

Нора. І мені так здається. Але послухай, що я тобі скажу, Кристино. Я також маю чим пишатися й тішитися.

Фру Лінне. Не сумніваюся. Але чим саме?

Нора. Говори тихіше. А то ще Торвальд почує. А він нізащо в світі не повинен... ніхто не повинен знати про це. Ніхто, крім тебе, Кристино.

Фру Лінне. Але про що саме?

Нора. Ходімо й сядьмо. (*Тягне її до канапки поряд.*) Отож... я також маю чим пишатись і тішитися. Бо це я врятувала Торвальдові життя.

Фру Лінне. Врятувала? Як урятувала?

Нора. Я ж розповідала тобі про подорож до Італії. Торвальд не вижив би, якби не поїхав туди.

Фру Лінне. Знаю, твій батько дав вам на це гроші.

Нора (*усміхається*). Авжеж, так думає Торвальд і всі інші, але...

Фру Лінне. Але?...

Нора. Батько не дав нам нічогосінько. Це я роздобула гроші на подорож.

Фру Лінне. Ти? Таку велику суму?

Нора. Тисячу двісті спецій-далерів. Чотири тисячі вісімсот крон. Що ти на це скажеш?

Фру Лінне. Як ти змогла їх роздобути, Норо? Виграла в лотерею чи що?

Нора (*зневажливо*). В лотерею? (*Пирхає.*) Це була б не велика штука.

Фру Лінне. То де ж ти їх узяла?

Нора (*мукає і загадково усміхається*). Гм, тра-ля-ля-ля!

Фру Лінне. Не могла ж ти їх позичити.

Нора. Не могла? Чому?

Фру Лінне. Не могла, бо дружині не позичать грошей, якщо на те нема згоди її чоловіка.

Нора (*високо підіймає голову*). А коли дружина дещо тямить у підприємництві, коли трохи розуміє, як до цього взятися, то...

Фру Лінне. Але ж, Норо, я зовсім не розумію...

Нора. І не треба тобі розуміти. Я ж не кажу, що позичила гроші. Могла ж я роздобути їх інакше. (*Відкидається на спинку канапки.*) Могла отримати від котрогось зі своїх залицяльників. Бувши такою чарівною, як про мене кажуть...

Фру Лінне. Ти здуріла.

Нора. Тепер ти, мабуть, аж млієш із цікавості, Кристино.

Фру Лінне. Стривай, Норо, ти часом не зробила чогось нерозважного?

Нора (*знов сідає рівно*). Хіба нерозважно врятувати життя своєму чоловікові?

Фру Лінне. По-моєму, нерозважно без його відома...

Нора. Таж він якраз і не повинен був нічого знати! Господи, як ти не розумієш? Не повинен був тоді знати, в якій він небезпеці. Це мені лікарі сказали, що він смертельно хворий і єдиний спосіб урятувати його – повезти на південь. Думаєш, я спершу не пробувала хитрувати? Казала йому, що дуже хотіла б поїхати за кордон, як інші молоді жінки, плакала, благала: мовляв, він не повинен забувати, в якому я стані, мав би бути ласкавим до мене, жаліти мене, сказала, що він міг би позичити грошей. Але тоді він майже розлютився, Кристино. Назвав мене легковажною, заявив, що його обов'язок як чоловіка не потурати моїм примхам і забавкам, здається, так він висловився. Кажи, кажи, міркувала я, а рятувати тебе треба. І я надумала, як собі зарадити...

Фру Лінне. І твій чоловік так і не довідався від твого батька, що то не його гроші?

Нора. Ні, не довідався. Тато якраз тими днями помер. Я хотіла розповісти йому про свій вчинок і попросити, щоб він нікому не казав про нього. Але він був дуже хворий, не вставав із ліжка. А скоро, на жаль, уже й не було кого просити.

Фру Лінне. І ти досі не призналася чоловікові?

Нора. Ні, боронь Боже, як тобі могло таке спасти на думку? Він дуже суворий щодо цього! А крім того... Торвальд зі своїм глибоко вкоріненим почуттям власної гідності... як гірко і

принизливо було б для нього знати, що він мені чимось зобов'язаний. Це б цілком зіпсувало наші стосунки, наша злагоджена, щаслива родина вже не була б така, як тепер.

Фру Лінне. І ти ніколи не скажеш йому про це?

Нора (*роздумує і ледь усміхається*). Може, колись... скажу... через багато років, як уже не буду така гарна. Не смійся! Я, звичайно, не хвалюся, а маю на думці ось що: коли вже не буду подобатися Торвальдові так, як тепер, коли його вже не розважатимуть мої танці, моє маскарадне перевдягання, моя декламація... То, може, й добре не розповідати йому нічого до того часу, тримати це про запас... (*Уриває мову.*) Дурниці, дурниці, цього ніколи не буде... То що ти скажеш про мою велику таємницю, Кристино? Здатна я на щось? І ця позика, щоб ти знала, завдає мені багато прикростей. Як казати правду, мені ой як нелегко виконувати вчасно свої зобов'язання. Адже в діловому світі існують такі речі, як квартальні відсотки і внески в рахунок погашення боргу, чи як там вони звуться, і мені завжди дуже важко добувати потрібну суму. Доводиться, бачиш, заощаджувати на чому тільки можна. Із грошей на господарство я не могла нічого відкласти, бо Торвальдові треба добре харчуватися. Дітей також не можна одягати абияк, що я отримувала на них, те й витрачала. То така гарна малеча!

Фру Лінне. То, мабуть, тобі, сердешній, доводилося відривати щось від себе?

Нора. Звичайно. Це ж найбільше стосувалося мене. Щоразу, коли Торвальд давав мені гроші на нову сукню чи на щось інше, я витрачала тільки половину, завжди купувала найпростіше й найдешевше. Слава Богу, що мені все личило, тож Торвальд нічого не помічав. Але часто мені бувало тяжко на серці. Адже це така втіха гарно вдягатися. Правда?

Фру Лінне. Мабуть.

Нора. Ну, звичайно, я мала й інші джерела прибутку. Минулої зими пощастило – мені дали переписувати цілу купу паперів. Я замикалася й сиділа над ними до пізньої ночі. Ох, часом бувало так стомишся, що з ніг падаєш. Та все ж таки було дуже приємно сидіти і працювати, заробляти гроші. Я почувала себе майже чоловіком.

Фру Лінне. І скільки ж ти змогла таким чином сплатити боргу?

Нора. Та я й сама добре не знаю. У таких справах, бачиш, важко зрозуміти, що до чого. Я тільки знаю, що віддаю все, що мені щастить зібрати. Та часто в мене просто руки опадають. (*Усміхається.*) Тоді я сідаю і уявляю собі, що в мене закохався старий багатій...

Фру Лінне. Що? Який багатій?

Нора. Та ніякий!.. Що він помирає, читають його духівницю, а там великими літерами написано: «Усі мої гроші негайно, готівкою, має отримати ласкава пані Нора Гельмер».

Фру Лінне. Стривай, голубко... Який ще старий багатій?

Нора. Боже, як ти не розумієш? Ніякого старого багатія немає, це я тільки так уявляю собі, коли не знаю, де мені взяти грошей. Та байдуже, даймо йому спокій. Мені вже не треба ні того старого зануди, ні його духівниці. Тепер я вже не маю клопоту. (*Схоплюється.*) О Господи, яка це радість, Кристино! Не маю клопоту! Ніякого клопоту! Зате маю змогу гратися, вовтузитися з дітьми, опоряджати свій дім такими речами, які подобаються Торвальдові! А скоро настане весна, небо проясніє, стане чисте і блакитне. Може, ми тоді знов кудись ненадовго поїдемо. Може, я знов побачу море. О так, справді чудово жити й почуватися щасливою!

У передпокої чути дзвінок.

Фру Лінне (*підводиться*). Хтось дзвонить, тож я, мабуть, піду.

Нора. Ні, залишайся, сюди навряд чи хтось прийде. Це, певне, до Торвальда...

Служниця (*у дверях передпокою*). Вибачте, пані... Там хтось хоче поговорити з паном адвокатом...

Нора. Тобто з директором банку.

Служниця. Так, із паном директором банку. Але я не знаю... Адже в пана директора доктор...

Нора. А хто там такий?

Крогстад (*у дверях передпокою*). Це я, фру Гельмер.

Фру Лінне здригається, але опановує себе і відвертається до вікна.

Нора (*поволі підходить до Крогстада і напружено, стиха питає*). Ви? Що таке? Про що ви хочете говорити з моїм чоловіком?

Крогстад. До певної міри про банківські справи. Я посідаю невеличку посаду в Акціонерному банку, а ваш чоловік, як я чув, тепер буде нашим директором...

Нора. Тобто...

Крогстад. В особистій справі, фру Гельмер. Оце й усе.

Нора. То заходьте, будь ласка, он двері до його кабінету. (*Незворушно вклоняється, зачиняє двері до передпокою, тоді повертається і заглядає в грубу.*)

Фру Лінне. Норо, хто це був?

Нора. Приватний повірений Крогстад.

Фру Лінне. Тоце справді він.

Нора. Ти його знаєш?

Фру Лінне. Знала... Кілька років тому він якийсь час провадив справи в наших околицях.

Нора. Так, справді.

Фру Лінне. Як він змінився!

Нора. Він, здається, був дуже невдало одружений.

Фру Лінне. То тепер він удівець?

Нора. Із купою дітей... Нарешті розгорілося. (*Зачиняє дверцята у грубі й ледь відвертає крісло-гойдалку.*)

Фру Лінне. Він, кажуть, береться до найрізноманітніших справ?

Нора. Так? Дуже можливо. Я цього не знаю. Але годі нам говорити про справи. Нудно. З кабінету Гельмера виходить доктор Ранк.

Ранк (*ще у дверях*). Ні, ні, я не хочу заважати. Краще загляну до твоєї дружини. (*Зачиняє двері й помічає фру Лінне.*) Ох, вибачте! Здається, я й тут заважатиму.

Нора. Анітрохи. (*Знайомить їх.*) Доктор Ранк – фру Лінне.

Ранк. Он як. Я не раз чув тут це прізвище. Здається, я поминув вас на сходах, коли йшов сюди.

Фру Лінне. Так, я підіймаюся дуже поволі. Не маю сили...

Ранк. Ага... Якась несправність у внутрішньому механізмі?

Фру Лінне. Радше звичайна перевтома.

Ранк. Та й годі? Видно, приїхали в місто відпочити і втомлюєтесь, бігаючи по гостях?

Фру Лінне. Я приїхала сюди шукати праці.

Ранк. Хіба це найкращі ліки від перевтоми?

Фру Лінне. Треба ж якось жити, докторе.

Ранк. Так, чогось усім здається, що жити треба.

Нора. Та годі вам, докторе!.. Адже й ви самі не від того, щоб іще пожити.

Ранк. Даймо, що так. Хоч як мені погано, я все-таки ладен жити й мучитися якомога довше. І всі мої пацієнти теж. І всі моральні каліки так само. Тепер один такий сидить у Гельмера...

Фру Лінне (*тихо*). О!..

Нора. Хто сидить?

Ранк. Приватний повірений Крогстад, людина, якої ви не знаєте. В нього підгнило вже навіть коріння характеру. Але й він там почав товкти як щось неспростовне, що і йому треба жити.

Нора. Так? Про що ж він прийшов говорити з Гель-мером?

Ранк. їй-богу, не знаю. Я чув тільки, що згадували Акціонерний банк.

Нора. Я не знала, що Круг... що той приватний повірений Кругстад якось пов'язаний із банком.

Ранк. Так, він має там якусь посаду. *(До фру Лінне.)* Не знаю, чи й у ваших краях трапляються такі люди, що, ніби в лихоманці, нишпорять усюди й приносяться, чи не тхне де моральною гнилизною, аби цим привернути до себе увагу й отримати якусь вигідну посаду. А здорові люди лишаються за порогом.

Фру Лінне. Але ж хворі люди якраз найбільше потребують опіки.

Ранк *(здвигає плечима)*. Отож воно й є. Через такі погляди суспільство обертається на лікарню.

Нора, *заполонена своїми власними думками, раптом вибухає тихим сміхом і плече в долоні.*

Чого ви смієтеся? Чи ви взагалі знаєте, що являє собою суспільство?

Нора. Мені нема більше про що думати, як про ваше нудне суспільство! Я сміюся зовсім з іншого... з чогось, що страшенно веселить мене. Скажіть, докторе Ранк, тепер усі службовці Акціонерного банку залежать від Торвальда?

Ранк. І це вас страшенно веселить?

Нора *(сміється й мугикає)*. Це вже моя справа! Моя справа! *(Походжає по кімнаті.)* Так, справді страшенно тішить думка, що ми... що Торвальд здобув такий вплив на силу-силенну людей. *(Витягає з кишені торбинку.)* Докторе Ранк, хочете мигдалевих тістечок?

Ранк. Не може бути! Мигдалеві тістечка! Я думав, що це тут заборонений плід.

Нора. Так, але їх мені трішки принесла Кристина.

Фру Лінне. Що? Я?...

Нора. Ну, ну, не лякайся. Ти ж не могла знати, що Торвальд заборонив мені купувати їх. Він, бачиш, боїться, що я зіпсую собі ними зуби. Та нічого... раз можна... Правда, докторе Ранк? Прошу! *(Кладає йому тістечко до рота.)* І тобі, Кристино. І мені також одне, маленьке... або хай уже двоє. *(Знов походжає по кімнаті.)* Так, тепер я справді безмежно щаслива. Мені тільки одного дуже хотілося б.

Ранк. Ну? Чого саме?

Нора. Дуже мені кортить сказати щось, аби його почув Торвальд.

Ранк. То чому ж ви не скажете?

Нора. Не зважуюся, бо це поганий вислів.

Фру Лінне. Поганий?

Ранк. Ну, то й не треба казати його перед Торвальдом. Але перед нами ж можна. То що вам так кортить сказати, аби його почув Торвальд?

Нора. Мені страшенно кортить сказати: хай би його чорти забрали!

Ранк. Ви здуріли!

Фру Лінне. Бог з тобою, Норо!..

Ранк. Кажіть, ось він іде.

Нора *(ховає торбинку)*. Тс-с-с, тс-с-с!

Гельмер *із плащем на руці, тримаючи в ній капелюха, виходить зі свого кабінету.*

Нора *(до нього)*. Ну, Торвальде, ти спекався його?

Гельмер. Так, він пішов.

Нора. Дозволь познайомити тебе... Це Кристина, вона приїхала до міста.

Гельмер. Кристина?... Вибачте, але я не знаю...

Нора. Фру Лінне, любий, фру Кристина Лінне.

Гельмер. Он як! Мабуть, товаришка моєї дружини з часів дитинства?

Фру Лінне. Так, ми знайомі віддавна.

Нора. І уяви собі, вона приїхала так здалека, щоб поговорити з тобою.

Гельмер. Тобто як?

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.